

ПРАВА ЛЮДИНИ В ОКУПОВАНОМУ КРИМУ

(Круглий стіл «РОСІЙСЬКА ВІЙСЬКОВА ПРИСУТНІСТЬ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СИТУАЦІЮ З ПРАВАМИ ЛЮДИНИ», УКРІНФОРМ, 06.11.2019)

Українські та міжнародні правозахисні організації констатують значне й постійно зростаюче погіршення ситуації з дотриманням прав людини у Криму після окупації та незаконної анексії Росією півострова в 2014 році. Ці порушення стосуються практично всіх сфер: громадянських, політичних, соціальних, економічних, культурних прав тощо. Документування конкретних випадків здійснюється громадськими активістами, в першу чергу – членами «Кримської солідарності», які зазнають тиску, залякувань і репресій з боку окупаційної влади. Тому наведені в офіційних звітах цифри є, як правило, заниженими. Ситуація суттєво ускладнюється заборонаю доступу на окуповану територію правозахисних місій, включно з Моніторинговою місією ООН, а також браком правових інструментів, які б змусили РФ виконувати вже винесені рішення міжнародних судів (зокрема, стосовно заборони Меджлісу).

Кілька красномовних цифр: від початку окупації у Криму зафіксовано майже 400 випадків порушень прав людини на масові зібрання; задокументовано понад 300 випадків порушення свободи слова і прав журналістів; Прокуратура АРК відкрила понад 50 кримінальних справ через порушення прав громадських і професійних журналістів в окупованому Криму. Згідно з даними українських правозахисників, з початку 2019 року проведено 73 рейди, здійснено 69 затримань і 67 арештів. Наразі біля 90 кримчан утримують у кримських та російських тюрмах з політично вмотивованих причин.

Треба зазначити, що хоча від переслідування не захищені навіть ті, хто палко вітав «приєднання Криму до Росії», репресії спрямовані переважно на проукраїнські налаштованих активістів, у першу чергу – кримських татар. Згідно з даними Кримськотатарського ресурсного центру, лише у 2019 році серед 69 затриманих 57 були кримськими татарами, з 97 допитів – 59 кримських татар. Левову частку так і не з'ясованих випадків «зникнення» на території Криму також складають кримські татари (13 із 17). Для фабрикації фальшивих звинувачень у «тероризмі» використовують головним чином належність до мирної пан-ісламської організації «Хізб-ут-Тахрір», використовуючи так званих «секретних свідків» і численні порушення права на справедливий суд.

При тому як вітчизняні, так і закордонні правозахисники фіксують переважно порушення індивідуальних прав людини згідно з міжнародним законодавством, і уникають проблеми порушення колективних прав кримських татар як корінного народу відповідно до Конвенції ООН 2007 року (до якої Україні офіційно приєдналася у травні 2014 року).

Міжнародні аспекти боротьби за права людини в Криму

Оскільки військовим шляхом повернути Крим наразі не є можливим, перспективи покращення ситуації з правами людини має відбуватися дипломатичними, політичними і міжнародно-правовими засобами. У цьому контексті згадаймо, що в січні 2017 року Україна ініціювала позов проти Російської Федерації стосовно тривалих і систематичних порушень Міжнародної конвенції про боротьбу з

фінансуванням тероризму та Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. Вже у квітні 2017 року Міжнародний суд ООН ухвалив рішення про застосування тимчасових заходів, **наказавши Росії утримуватись від збереження або застосування нових обмежень** на права кримськотатарського народу зберігати свої представницькі інституції, зокрема Меджліс кримськотатарського народу, та забезпечити доступ до освіти українською мовою. Як відомо, РФ не виконала цих рішень, а у вересні 2018 року подала свої заперечення з приводу юрисдикції Суду ООН. 8 листопада 2019 р. Міжнародний суд ООН оголосив своє рішення про те, що він має юрисдикцію розглядати обидва позови, і відхилив усі заперечення Російської Федерації, зокрема, і щодо неприйнятності Позову України за Міжнародною конвенцією про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, і стосовно юрисдикції суду. Вельми красномовними є результати голосування: «за» таке рішення проголосувало 15 суддів, «проти» - лише один, росіянин на прізвище Скотніков.

Останнім часом все більше уваги приділяють також масовому, системному порушенню норм міжнародного гуманітарного права. Авторитетна правозахисна організація HRW нещодавно проаналізувала судові справи стосовно ухиляння від призову в окупаційні війська за 2017 – 2019 рр. і виявила 71 справу, по яких винесено 63 обвинувачувальних вироків. Кількість таких вироків зростає: у 2017 їх було 8, у 2018 – 35, на 15 жовтня 2019 – вже 20. Це є прямим і беззаперечним порушенням **Ст. 51** 5-ї Женевської конвенції («Окупаційна держава не має права примушувати осіб, що перебувають під захистом, служити в її збройних чи допоміжних силах»).

Відомо також, що генсек ООН Антоніу Гутерріш у своїй доповіді про стан виконання української резолюції щодо захисту прав людини в тимчасово окупованому Криму, проголошеній 14 жовтня на засіданні Третього комітету Генасамблеї ООН, констатував, серед іншого, що Російська Федерація здійснює і всіляко заохочує переміщення власного населення на півострів, що є прямим порушенням Женевських конвенцій і явною ознакою намагань змінити демографічну структуру Криму. (**Ст. 49:** «Окупаційна держава не повинна здійснювати переміщення або депортації частини свого громадянського населення на територію, яку вона окупує»). Таким чином, порушення 4-ї Женевської конвенції «Про захист цивільного населення під час війни» Російською Федерацією як окупаційною владою, що здійснює ефективний контроль на кримському півострові, офіційно визнаний на найвищому міжнародному рівні.

Разом з тим, у численних звітах, резолюціях та доповідях згадуються, як правило, окремі конкретні порушення гуманітарного права; системного всеохоплюючого аналізу досі бракує. І на превеликий жаль, наша держава не подала і навіть не підготувала позову до РФ щодо порушень 4-ї Женевської конвенції.

Таким чином, можна констатувати, що хоча повне поновлення індивідуальних і колективних прав людини в Криму навряд чи можливо, поки триває окупація, Україна поки що не використала повною мірою наявних інструментів міжнародного права. Необхідно, нарешті, розробити цілісну стратегію де-окупації Криму; важливою складовою визначення його майбутнього повинно стати законодавче закріплення прав кримських татар як корінного народу і статусу Кримського півострова як національно-територіальної автономії кримських татар у складі України.

Наталія Беліцер, експерт Інституту демократії ім. Пилипа Орлика

(список політв'язнів з окупованого Криму, див. статтю: «Benefits of PACE 'dialogue'? Dramatic increase in number of political prisoners in Russia & occupied Crimea» by Halya Coynash, 31.10.2019, <http://khpg.org/en/index.php?id=1572468529>)

...The following is a list of the Ukrainian prisoners we are aware of which, unfortunately, may also be incomplete.

Russia's conveyor belt 'Hizb ut-Tahrir' cases

Russia is increasingly using totally fabricated 'terrorism' charges as a weapon against Crimean Tatar civic activists and journalists. This form of persecution, based on charges of involvement in the peaceful Hizb ut-Tahrir movement which is legal in Ukraine, began in January 2015 and was ignored by international human rights NGOs for much too long. By now, Russia is openly using such charges to crush the Crimean Solidarity movement and to try to terrorize Crimean Tatars into silence or exile.

Sevastopol Four

Ruslan Zeytullaev

Ferat Saifullaev

Rustem Vaitov

Nuri Primov

Yalta Six

Emir-Usein Kuku (a human rights activist)

Muslim Aliev

Envir Bekirov

Vadim Siruk

Arsen Dzhapparov

Refat Alimov

Bakhchysarai Four

Enver Mamutov

Rustem Abiltarov

Remzi Memetov

Zevri Abseitov

Simferopol Five

Teymur Abdullaev

Uzeir Abdullaev

Emil Dzhemadenov

Aider Saledinov

Rustem Ismailov

Bakhchysarai 'Crimean Solidarity' arrests

Suleyman (Marlen) Asanov

Ernest Ametov

Memet Belyalov

Timur Ibragimov

Seiran Saliev

Server Zekeryaev

Server Mustafaev

Edem Smailov

22 March 2018 Nariman Memedeminov(a civic journalist)

10 May 2018 Enver Seytosmanov

14 February 2019 Rustem Emiruseinov; Arsen Abkhairov; Eskender Abdulganiev

27 March 2019 The worst 'operation' to date against civic activists and journalists

Izet Abdulaev

Tofik Abdulgaziev
Medzhit Abdurakhmanov
Bilyal Adilov
Enver Ametov
Fakhat Bazarov
Akim Bekirov
Dzhemil Gafarov
Servet Gaziev
Riza Izetov
Alim Karimov
Seiran Murtaza
Yashar Muyedinov
Erfan Osmanov
Seitveli Seitabdiev
Rustem Seitkhalilov
Rustem Sheikhaliev
Ruslan Suleymanov
Shaban Umerov
Asan Yanikov

10 June 2019 FSB “We’ll get around to shooting you all”

Aider Dzhapparov
Eldar Kantimirov
Lenur Khalilov
Ruslan Mensutov
Ruslan Nahaev
Enver Omerov
Riza Omerov
Eskender Suleymanov

Punishment for Euromaidan or for opposing Russia’s annexation of Crimea

Mykola Shyptur imprisoned since March 2014

Oleksiy Chyrniy
Andriy Kolomiyets

‘Ukrainian Saboteur’ cases without any acts of sabotage or proof

Andriy Zakhtei
Dmytro Shtyblikov
Oleksiy Bessarabov
Volodymyr Dudka
Oleksiy Stohniy;
Hlib Shabliy
Hennady Lymeshko
Kostyantyn Davydenko
Oleh Prykhodko

Mystery ‘spying’

Valentin Vyhivsky Imprisoned since September 2014

Viktor Shur
Leonid Parkhomenko
Vladimir Morgunov

Accused of membership in Ukraine of organizations which Russia demonizes for political reasons

Maxim Filatov
Oleksandr Shumkov
Fevzi Sahandzhy

Edem Kadyrov

Dilyaver Gafarov

Other Ukrainian political prisoners

Rustem Abilev

Oleh Chaban

Yevhen Karakashev

Ihor Kiyashko

Maxim Sokurenko

Renat Suleymanov

Anna Sukhonosova

Dmitry Dolgopolov